

REVISTA ECONOMICĂ

ORGAN FINANCIAR-ECONOMIC

Proprietatea și organul oficial al Asoc. instit. financiare românești din Ardeal, Banat, Crișana și Maramurăș „SOLIDARITATEA” Sibiu

Inscris sub Nr. 22/1938 la Tribunalul Sibiu.

Apare odată pe săptămână.

Redacția și administrația: Sibiu, Strada Visarion Roman Nr. 1—3

Abonamentul pe an: în țară: pentru autorități, bănci, cooperative și întreprinderi Lei 20.000.—; pentru particulari Lei 5000.—; pentru funcționarii publici și particulari Lei 3000.—; Abonament de sprijin Lei 50.000.—. În străinătate Lei 10.000.—. Taxa pentru inserțiuni: de fiecare cm. Lei 200.—

Fondator: **DR. CORNEL DIACONOVICH.**

Redactor responsabil: **Dr. Mihai Veliclu**

SUMARUL: *Vasile Vlaicu: Moneta contabilă. — I. E.: În amintirea unui pioner al comerțului românesc din Transilvania. — I. G.: Nicolae Oncu.*

Moneta contabilă

S'a pus întrebarea, dacă peste tot este posibilă sau nu stabilitatea monetară.

Părerile sunt împărțite și variate. Majoritatea presei este pentru răspunsul negativ.

Mai importantă însă și mai utilă se pare totuș soluția pozitivă, care este și mai interesantă: *da, este posibilă și stabilizarea și stabilitatea monetei.*

Se va desvolta aici în linii generale această problemă.

Instrumentul principal de stabilizare monetară, moneda contabilă, s'a dat de mult uitării. Se pare, că însași noțiunea valutei contabile are astăzi nevoie de explicațiune.

Și e păcat, că literatura economică sau știința financiară nu găsește de bine să mai răsfoiască puțin și prin istoria monetară, deoarece ar fi posibil și chiar verosimil, că „lumea asta îmbătrânită în mizerii și nevoi” să mai fi trăit situațiuni similare ca cea de astăzi.

De fapt, moneda contabilă, ca cenușăreasa din poveste, a mai făcut și altădată minunea stabilității monetare. Se poate, că o va mai face.

Moneta contabilă este într'adevăr piatra cea din capul unghiului, la temelia

operațiunilor de stabilizare monetară. La fel și stabilitatea monetară este temelia reformei financiare, care, la rândul ei, face primul pas spre redresarea economică, spre refacerea țării după acest războiu atât de excepțional în seria războaielor mondiale.

Ori, stabilitatea monetară fiind însași condiția fundamentală pentru progresul și prosperitatea țării, se pare destul de evident, că aici este vorba de o problemă tehnică și financiară, a cărei importanță depășește toate programele partidelor politice existente și viitoare. Și, precum stabilitatea monetară aparține Constituțiunii țării, tot astfel și moneda contabilă aparține Legii pentru stabilizarea monetară.

Aceste premise fiind mai presus de orice discuție, rămâne doar de văzut circumstanțele de timp, de mod, precum și condițiile necesare pentru toate operațiunile și pentru toate lucrările, al căror efect va urma să aducă, în rezultat, soluția problemei.

Se înțelege, că stabilității monetare va trebui să-i premeargă, la noi ca și în alte țări, un complex de lucrări coordonate într'o *reformă financiară.*

Este destul de trist și chiar destul de dureros pentru economia națională universală, că s'a ajuns astăzi, ca toată matematica financiară să fie aruncată la maculatură, când nici aritmetica comercială nu mai are rost și când registrele de contabilitate ne prezintă un ghiveci de cifre fără niciun înțeles substanțial, în care cifrele dela sfârșitul unei luni exprimă valori de altă calitate decât cele dela începutul aceleiași luni.

Dar bunul Dumnezeu e mare și atotputernic. La orizontul viitorului apropiat se ivește o rază de lumină: ne cade bine să aflăm, că președintele Consiliului de Miniștri, d-l Dr. Petre Groza, este ferm decis să procedeze nu peste mult la reforma financiară, prin Legea stabilizării monetare.

De altfel și programul platformă al Blocului B. P. D. preconizează: *întărirea monetei naționale*, așa încât o stabilizare și mai ales stabilitatea monetei noastre se identifică complet cu acel program.

Este clar deci, că noțiunea monetei contabile are astăzi o justă pretenție de actualitate.

Dar, ce este moneda contabilă?

Este unitatea de cont, unitatea de calcul, prin care se exprimă valorile și prețurile.

Într-o situație normală această unitate de socoteală consună cu unitatea valutară și monetară. Dar diferența dintre una și cealaltă se prezintă în mod fatal în timpurile derutelor valutare pretutindeni, unde moneda din circulație se găsește în cădere. Atunci Economia, ca organism conștient, își formează o unitate de cont independentă de valuta stricată, o unitate, care se poate numi cu drept cuvânt *monetă contabilă*.

În unele părți, altădată, s'a recurs la întrebuițarea unor valute din țările cu moneda sănătoasă. Dar astăzi nu mai este cazul, deoarece valutele tuturor țărilor se găsesc, mai mult sau mai puțin în suferință, expuse la depreciere.

Așa dar moneda contabilă, moneda de cont, este o monetă ideală, fictivă, o unitate monetară, care nu se bate la monetărie, și nici nu trebuie să fie pusă în circulație. Moneta contabilă este doar steaua polară, care prin poziția ei fixă ne arată precis atât direcția de bază, cât și toate deviațiunile zilnice. Dar deși

unitatea este ideală, fictivă, totuși în realitate fluctuațiunile, căderile, oscilațiunile se pot preciza în mod contabil. Sistemul monetar devine pentru un timp provizoriu un sistem monetar cu *valuta de cont*, cu monetă contabilă.

Aici ar fi locul de a se face o excursiune prin istoria monetară, de ex. prin evul mediu. Principala unitate monetară era funtul sau lira, care avea 12 șilingi și resp. 240 finici sau dinari, din care mai târziu, în evul nou s'a dezvoltat în Anglia Lira sterlină prin anii 1816. Pe vremuri funtul era mai mult o monetă contabilă. La fel moneda contabilă era și Livra din Franța, pe când în realitate circula „Ecus“-ul de 3 sau cel de 6 Livre și câteodată Louis d'Or-ul. În țările Germaniei de Sud mai multe specii de Florini erau monete contabile, pe când pe piață circulau diverse alte specii de Florini.

Dar cea mai expresivă și totodată cea mai reprezentativă monetă contabilă a fost pe vremuri *Marca-Banco din Hamburg*, care s'a folosit în contabilitatea bancară multă vreme înainte de introducerea valutei mărcilor oficiale. Era o valută contabilă bancară, în care își făceau deconturile comercianții și băncile pe timpul fluctuațiunilor valutei din circulație, ținându-se seama de diversele relații valutare de ex. 27 și 3/4 Mărci-Banco egalau o Marcă de Colonia. Determinată fiind paritatea Mărcii-Banco față de toate speciile de valute circulabile și față de toate fluctuațiile pieții, comercianții din Hamburg și Altona își purtau *registrele în Valuta-Banco*, care avea un agio de 20—25% față de monetele din circulație.

Valuta Banco s'a desființat la Hamburg numai după 15 Februarie 1873 prin introducerea valutei Reichs-Mark.

O monetă contabilă, monetă-banco specială avea pe vremuri și Suedia, unde 8 Taleri-Banco valorau 3 Taleri de argint, resp. 12 Taleri din valutele anterioare. Talerul-Banco egala 1 Marcă și 72½ fenigi din valuta imperială germană. Diviziunile Ricks-Talerului erau 48 șiilingi á 4 stuberi. Numai la 1874 a urmat în Suedia valuta de aur cu Coroanele á 100 öre.

Și în Italia, la Genua, se întrebuița pe vremuri o *valută-banco specială*, pe

când moneda circulatorie pe piață, spre deosebire de moneda contabilă, se numea „Fuori di banco“, adică moneda cea din afară de bancă.

După acestea se pune întrebarea: dar la noi în România, care ar fi astăzi moneda contabilă cea mai potrivită?

Răspunsul este: Leul cel dela ultima reglementare valutară legală din 1929, deci Leul cel de 0.009 gr. cu titlul de 1000/1000 sau 0.01 gr. cu titlul de 900/1000 aur fin. Ca moneda contabilă, nu are nevoie să fie nici bătută la monetărie, nici să circuleze pe piață. Este suficient să fie date precizările de relație, de paritate față de moneda hârtie din circulație. Avantagiile acestor *Lei-banco* adică *Lei bani buni*, sunt evidente, deoarece relația de 0.01 gr. aur de 900/1000 finețe, este ușor calculabilă față de toate paritățile valutare străine. De altă parte paritatea internă față de moneda hârtie se poate determina în mod legal prin paritatea medie a prețurilor reale, dat fiind, că Leul nostru de 0.01 gr. aur de 900/1000 a servit piața internă și externă timp de peste 10 ani, cu o serie bogată și variată de prețuri destul de stabile.

Așadară, calculațiunile și înregistrările în moneda noastră de cont (moneda contabilă) adică în valuta de *Lei-banco* sau *Lei bani buni* sunt expresiunea concretă a stabilității noastre monetare.

Dar atunci, se pune întrebarea: ce-l împiedecă pe legiuitorul monetar să de-

creteze ca obligatorie contabilitatea în această monedă de cont?

Spre a răspunde la această întrebare, este nevoie de precizarea și explicarea celeilalte noțiuni fundamentale din tehnica de stabilizare și anume: *moneda liberatorie*.

Ce se înțelege sub „*monedă liberatorie*“? Care este la noi astăzi această monedă și resp. care va trebui să fie la noi moneda liberatorie pe timpul operațiunilor de stabilizare monetară?

Vom face apel la amabila ospitalitate a „*Revistei Economice*“ spre a reveni într'unul din numerele viitoare asupra acestei chestiuni, arătând că după concepția populară a economiei naționale, tot poporul are dreptate, când zice, că: „*Banul este o slugă bună, dar un stăpân rău*“. Ca slugă bună și credincioasă moneda a făcut și mai poate face 4, zis: patru feluri de servicii Economiei țării și anume ca: 1. măsură, 2. valoare, 3. preț, 4. marfă.

Dar ca stăpână peste lumea întreagă de astăzi, moneda n'a putut face decât două războaie mondiale și o ruină economică absolută și universală.

Când s'a zis: *monedă contabilă*, s'a explicat doar din cele 4 funcțiuni monetare numai serviciul de sub 1, adică funcțiunea măsurătoare. Iar atunci, când vom vorbi despre moneda liberatorie vom considera funcțiunea cumpărătoare menționată sub 3, de mai sus.

DASILE DEACU.

In amintirea unui pioner al comerțului românesc din Transilvania

Cititorii „*Revistei Economice*“ își vor mai aminti de vrednicul pioner al comerțului românesc din Transilvania, care a fost țărănul fruntaș Petruț I. Comșa din Săliște, un priceput și statornic îndrumător și protector al fineretului ce se ridica din satele Mărginenilor cu voința fermă de a îmbrățișa comerțul.

Intâmplarea a făcut să găsim textul cuvântării rostite în Biserica Mare din Săliște la 21 Noemvrie 1918, cu prilejul înmormântării lui, în vârstă de peste 62 de ani.

Cuprinzând cuvântarea aceasta date nu numai de interes biografic, ci și de valoare

istorică pentru cunoașterea epocii de tranziție dela pătura țărănească spre tagma comerțanților, îi publicăm textul după cum urmează, însoțit și de un clișeu.

„Înainte de moarte pe nimeni să nu-l numești fericit, căci în fiii săi se va cunoaște omul“.

Isus Sirah XI, 28

Adevărul acestor cuvinte anevoie s'ar putea lămuri mai bine decât prin cunoscuta întâmplare a lui Croesus, regele Lidiei din vechime. Puterea și bogăția lui ajunsese la mare faimă în tot Răsăritul, din care pricină începuse a

pofti să-l laude lumea și să-l socotească drept omul cel mai fericit. Sosindu-i odată la curte un oaspe atât de rar, cum era Solon, înțeleptul legiuitor al Atenei, după ce zorise a-i arăta toate bogățiile sale, n'a întârziat să-l întrebe, pe cine socotește el drept cel mai fericit dintre muritori?

— Cel dintâi om, socotit drept cel mai fericit muritor în lumea aceasta — răspunse Solon — a fost Tellus din Atena, pe care-l dăruise Dumnezeu cu fii și nepoți vrednici, precum și cu virtutea de a se jertfi pentru binele poporului său.

— Dar în rândul al doilea pe cine socotești mai fericit? — întreabă Croesus.

— Pe doi fii ai unei preotese văduve — răspunse din nou Solon — pe Cleobis și Viton, cari într-o dimineață când mama lor vroia să meargă la biserică, neputând găsi repede juncanii rătăciți la pășune, s'au înjugat ei înșiși la car și au grăbit astfel, să nu întârzie dela rugăciune evlavioasă lor mamă, care n'a pregetat a ruga pe Dumnezeu cu toată căldura, să se milostivească a răsplăti fiilor săi pentru bunătatea inimei lor. Și încă în timp ce ea se ruga, au adormit amândoi — *fericiți întru Domnul*.

Nemulțumit cu aceste răspunsuri, Croesus întreabă iarăși: Dar pe mine nu mă crezi fericit? — Solon răspunse îndată, hotărît: înainte de moarte pe nimeni nu-l pot socoti fericit.

După această convorbire la câțva timp încăerându-se Croesus, într'un războiu cu Kyros, regele Perșilor, ajunse în prinsoare. Drept is-pășire, fu așezat pe rug. Când flăcările începu-seră să-l cuprindă, înspăimântat strigă de două ori numele lui Solon. Kyros auzindu-l, porunci să fie luat numai decât de pe rug și, după ce-l poflise a-i povesti întreagă convorbirea lui cu Solon, impresionat de nestatornicia tuturor măririlor din lume, îl lăsă pe Croesus în viață, dăruindu-i și o stăpânire atârnoare de a Perșilor.

Adormitul în Domnul Petruț Comșa era vestit nu numai în Marginea noastră, ci și în alte părți pentru considerabila lui bogăție, pe care a reușit s'o agonisească prin muncă stăruitoare, — din zorii dimineții până 'n noapte, — prin necontenită crujare și prin chiverniseală înțeleaptă.

Cei ce îl cunoșteau mai deaproape, văzând cum sporește an de an averea lui, cum se întind și se ramifică mereu întreprinderile lui comerciale, vor fi fost ispitii să zică: *iată un om fericit!* Și totuși — nu era.

El însuși ar fi respins cuvântul acesta, dacă cineva ar fi îndrăsnit să i-l spună drept în față. Fiecare izbândă a întreprinderilor sale făcea să se trezească în inima lui alte și alte dorințe, cari îl nelinișteau și îl îngrijorau zi de zi. În cursul vieții sale n'a vrut să știe, ce e odihna. A preferat să trăiască o vieță de muncă încordată și deosebit de rodnică. Iar acum sicriul, în care au fost așezate la 10 Noemvrie rămășițele lui trupești în clinica din Cluj, unde l-a ajuns ceasul din urmă, face să răsune din nou cuvintele repetate de atâtea ori din vechile vremi de înțelepciune și până în zilele noastre: „*Muritori, nu fericiți pe nimeni, până când nu veți vedea ceasul lui cel din urmă!*”

* * *

Născut la 29 Februarie 1856 din familia vrednicilor de laudă țărani sălișteni Ioan și Paraschiva Comșa n. Bloțiu, adormitul în Domnul a avut parte de o bună creștere și îndrumare creștinească, la temelia vieții familiare a neuităților săi părinți fiind așezată dreapta credință, puritatea moravurilor, simțul gospodăresc, cuviința și, mai presus de toate, frica lui Dumnezeu, care este temelul înțelepciunii. Din viața familiară țărănească împrejmuată cu astfel de virtuți creștinești au răsărit talente felurite, oameni de ispravă și bărbați de valoare, cari au fost și sunt în stare să aducă poporului nostru mult bine. Un izvor nesecat de credință, de râvnă și de energie creatoare este țărănimea noastră, înzestrată de bunul Dumnezeu cu neprețuite daruri sufletești.

Astfel, și părinții adormitului în Domnul Petruț Comșa înțelegând, că a sosit timpul să îmbrățișeze oamenii noștri din popor negoțul, și-au deschis o mică prăvălie în care vindeau marfă adusă dela oraș. Prăvălia aceasta s'a dezvoltat din an în an, iar mai târziu prin deșteptăciunea și spiritul de întreprindere al fiilor săi a luat proporții puțin obișnuite în viața satelor noastre. Fiul cel mai mare Ioan, care de mult nu mai este între cei vii, a sfătuit pe tatăl său de repetate ori, să trimită pe unul dintre frați la școale mai înalte, să se deprindă cu limba germană, de care știa că o să aibă neapărată trebuință, dacă voește să dea o dezvoltare mai însemnată acestei întreprinderi comerciale. Astfel a ajuns adormitul în Domnul să studieze la gimnaziul de stat și la cel evanghelic-săsesc din Sibiu, urmând apoi și un curs de școală comercială în Brașov.*)

*) În catalogul clasei a III-a a Gimnaziului ev.-săsesc din S.b.u pe anul școlar 1870—71 se află înregistrat elevul Komsa Peter n. Săliște l. III. 1856, fiind găzduit la măce'arul Samuil

Cu pregătirea aceasta a luat asupra-și continuarea lucrului început de harnicii săi părinți. Pentru respectarea continuității a păstrat firma iubitului său părinte, întregită astfel: *Ioan Comșa & Fiul*. Prin stăruință fără preget, prin deșteptăciune, trezvie și chiverniseală scrupuloasă a reușit Petruț Comșa, cu ajutorul lui Dumnezeu, să dea acestei întreprinderi comerciale un avânt necunoscut până la dânsul. În adevăr el n'a îngropat talentul, pe care i l-a dăruit Dumnezeu și pe care îl primise ca scumpă moștenire dela părinții săi, ci l-a sporit ca puțini alții. Iată încă o dovadă strălucită despre mulțimea și felurimea talentelor, cari sălășluiesc, ca niște comori ascunse, în păturile adânci și curate ale țărănimii noastre. Trebuie numai prilej potrivit spre a le scoate la iveală, să se poată desvolta în toată strălucirea, cum s'a desvoltat talentul pilduitor al adormitului în Domnul Petruț I. Comșa.

Petruț I. Comșa 1856—1918.

Prin hărnicia și priceperea sa, sporindu-și în mod impunător afacerile, a fost în stare să reverse mult bine nu numai asupra familiei sale, ci și asupra altor Români din această Margine, pe cari i-a sfătuit cu cuvântul și i-a îndemnat cu fapta, să îmbrățișeze negoțul devenind ei înșiși stâlpi și îndrumători practici în vieța multor safe românești smerite, pe unde s'au așezat, ducând cu ei pretutindeni buna rânduială, dorul de lumină și înaintare, omenia

Ratisch în strada *Rosenanger* Nr. 560. În aceeași clasă avea colegi români pe *Oprea Criștiu* din Săliște, pe *Simion Vlad* din Glâmboacă, pe *Eraclie Pleșoianu* din Sinești (Valachia) pe *Victor Brote* și *Maniu Sfranciog* din Rășinari. El fusese primit în clasa a III-a pe baza unui atestat de clasa a II-a, extradat la 4. XI. 1870 de *Ignățiu Veres*, fostul director al gimnasiului de stat din Sibiu. Petruț Comșa urmase deci în anii școlari 1868—9 și 1869—1870 clasele I și II la gimnasiul de stat. Așa se explică nota *bine* la limba maghiară, iar la cea germană „nicht hinreichend”. La religie avea nota „1-ma aproape de eminență”.

și iscusința poporului nostru din Țara transilvană. Dela Prundul Bârgăului și dela Bistrița până la Petroșani, din Maramureș până în Banat, sunt presărate în numeroase localități familii de Mărgineni de-ai noștri, cari dela Petruț Comșa au primit ca dela un părinte ajutoare bănești și îndrumări profesionale, foarte folosite la începutul carierei lor comerciale. Lui nu-i era niciodată preget de a sfătui și îndruma pe cei de-un sânge, de o credință și de-un neam cu dânsul. Totdeauna s'a simțit legat sufletește de ei, ca și de poporul nostru întreg. O frumoasă dovadă a alipirii sale de toate obiceiurile poporului nostru a putut vedea oricine și în stăruința lui de a purta vieța întreagă numai portul săliștenesc, curat și plăcut, pe care l-a știut îmbrăca cu atâta eleganță înfățișând în toate împrejurările podoaba cinstei și a cuviinței neprihănite.

După o jumătate de veac de muncă încordată și de agoniseală cu prisosință, ar fi fost în drept să-și dorească și dânsul câțiva ani de liniște, câțiva ani scutiți de mulțimea grijilor lumești. Simțea, că prea apăsătoarea grijă de trebile acestei lumi trecătoare poate să-i înfunecă vieța sufletului. De aceea ultima lui dorință ferbinte ar fi fost, să-l învrednicească Dumnezeu de bătrânețe îndelungate și senine, spre a putea să urmeze cu evlavie o singură cale: *calea bisericii*, căutându-și mângăierea în rugăciunile și în cântările sfinte, în ascultarea cărora a găsit adeseori alinare pentru cugetul său obosit de munca prea încordată.

Dar tocmai când dorea odihna și bine meritata liniște, o dureroasă schimbare a început a se ivi în vieța lui sufletească: o groază de ziua de mâne, o teamă nemotivată de sărăcie, o neliniște care i-a sdruncinat echilibrul sufletesc și i-a întunecat lumina, atât de clară mai nainte, a cugetului. Ar fi fost în drept să strige cu glas îndurerat, ca odinioară Psalmistul: „Așteptat-am lumina și întunerecul căzu asupra-mi; zilele suferințelor m'au cuprins”... Aceste suferințe fără leac au făcut să rămână vieța lui pământescă în voia întâmplării ca o barcă fără cârmă.

„Si barca fără cârmă plutește 'n voia sorții
Căci drumurile toate o duc spre poarta morții”...

Spre *poarta morții* a fost purtată în timpul din urmă și barca fără cârmă a vieții lui Petruț Comșa. După ce s'au topit puterile lui trupești în flacăra cumplitelor suferințe, sufletul lui s'a izbăvit acum din vârtejul durerii, a scăpat din cursa răutăților, luându-și sborul spre sferile senine ale vieții de veci, unde milostivirea Părintelui Ceresc i-a gătit lui loc de odihnă și

liman de mântuire după toate strădaniile vieții lui, după simțirea-i creștinească și după vrednicia lui de făptuitor al binelui și realizator al progresului.

Sborul acesta al sufletului său spre limanul mântuirii a căutat să și-l inlesnească el însuși prin însemnata faptă de milostenie creștinească, ce a săvârșit lăsând în grija corporațiilor noastre protopresbiterale *o fundațiune de 100.000 coroane aur*, din interesele căreia să se împartă ajutoare studenților săraci și cu purtări bune. Prin aceasta a dovedit, că au prins rădăcini adânci în inima lui cuvintele Sf. Scripturi: „Mai bine este a face milostenie, decât a strânge aur, căci milostenia din moarte izbăvește și curăță tot păcatul; cei ce fac milostenie și dreptate, umplea-se-vor de viață, iară cei ce păcătuiesc vrăjmași sunt vieții lor“ (Tovie XII v. 8—10).

Petruț Comșa n'a putut fi vrăjmaș sufletului său, ci și-a dat silința să-l izbăvească din moarte și, prin fapte de milostenie, să-l pregătească pentru lumina vieții de veci. Din mila și darul lui Dumnezeu s'a învrednicit să poată agonisi atât de mult prin munca și truda vieții sale. Darul lui pe seama săracilor s'a convenit să fie deci cu atât mai mare și mai însemnat. Bunul Dumnezeu îl va răsplăti cu măsura cea pururea dreaptă a milostivirii sale fără de sfârșit.

Pe lângă darul acesta însemnat s'au mai făcut din partea familiei întru pomenirea scumpului răposat și alte jertfe creștinești pe altarul așezămintelor noastre și anume: 1. pentru Biserica din Săliște 1000 cor; 2. pentru școala ei 1000 cor; 3. pentru fondul parohial 1000 cor; 4. pentru fondul copiilor săraci 1000 cor.; 5. pentru societatea femeilor ortodoxe-române 1000 cor.; 6. pentru reuniunea meseriașilor 1000 cor.; 7. pentru reuniunea pompierilor

1000 cor.; 8. pentru reuniunea de cântări 1000 cor.; 9. pentru garda națională 1000 cor. și 10. pentru fondul național cercual 1000 cor. Iar în loc de cunună pe sicriul răposatului a dăruit văd. Maria P. Comșa (n. Vulcu) 200 cor. (și tot dânsa alte 200 cor., în loc de iertare), fiul său Ionel și nora sa Silvia 200 cor.; ginerele său Dr. Caius Brediceanu și fiica sa Marioara 200 cor.; cuscri săi Iosif și Sabina Popescu din Reghin 200 cor.; Cassa de Păstrare din Săliște 200 cor. și bunul său prieten, notarul Nicolae Hențiu 50 cor.

Pentru toate aceste jertfe și daruri de bună voie milostivul Dumnezeu să răsplătească însușit și înmiiat atât dăruitorilor cât și răposatului, întru a cărui pomenire creștinească au fost dăruite.

Dacă până ai fost în viață nu te-am putut numi fericit, de-acum înainte fericit va fi sufletul tău, Petruț Comșa, căci cu adevărat „fericită este calea, întru care mergi astăzi“... Desfăcut din temnița de lut a trupului istovit, înălță-te în slavă spre locul gătit ție de Domnul. Iar voi toți cei ce jeliți astăzi cu inima sfâșiată de durere: întristată văduvă, îndurerat fiu și fiică, ginere și noră, nepoți și nepoate, soră, frați, cumnat și cumnate, mângâiați-vă, că Domnul bine a făcut lui izbăvindul din cursa durerilor și a chinurilor. Fiți încredințați că numele lui Petruț I. Comșa va fi rostit cu evlavie în această sf. Biserică, în care nădăjduim că se vor găsi totdeauna preoți cucernici și creștini recunoscători, stăruind să cultive cu sfințenie amintirea binefăcătorilor. Steagurile societăților și corporațiilor noastre religioase și culturale-economice se vor închina cu cinste și recunoștință la mormântul neuitatului binefăcător Petruț I. Comșa,

I. L.

Nicolae Oncu

În anul sbuciumării care a fost anul 1944 s'au împlinit 30 de ani dela moartea fostului fondator și director al Băncii „Victoria“ dela Arad, despre care episcopul Roman Ciorogariu scria că este „un om care nu poate fi uitat“.

Nu cred că se poate mai bine cinsti amintirea lui decât reproducând articolul episcopului Ciorogariu cuprins în lucrarea sa „Zile trăite“. *)

*) Roman Ciorogariu: „Zile trăite“, Oradea, 1926 pg. 492—496.

„Era odinioară un mic comitat, Zarandul, la care lumea românească privea ca la un loc sfânt.

Pe acest loc sfânt se află în Țebea gorunul lui Horia, un simbol al pomului vieții din Paradis, cine își hrănește sufletul din el nu moare. Aici s'au urzit revoluțiile din 1784 și 1848; aici și-a purtat durerea Iancu, Regele Munților, și aici sub gorunul lui Horia din Țebea zac moaștele lui, la cari în zilele trecute s'a închinat Regele și Țara. Lângă Țebea e Rîșca. Aici a văzut lumina zilei Dr. Nicolae Oncu.

Copilăria lui e tipică a fiului de țăran, un mic păstorăș, cel mai bun dresur de berbeci cu cari intra în sat jucându-i ca la circ de minunea satului, ne spunea în bonomia lui Hențiu, fostul notar al Săliștii Sibiului, tovarășul copilăriei lui.

De aici umbla la școală în Tebea, bătut de ploii și ninsori. „Eram numai cât un cot — ne spunea Oncu — dar mergeam cu ghiotura la Tebea tot în jocuri sburdalnice până în zarea dascălului, care ne aștepta cu cea joardă în mână“. Aici la umbra gorunului lui Horia a învățat carte românească Nicușorul din Rișca, în atmosfera legendelor din 1784 și 1848.

Părinții, bine situați după împrejurările locului, voioși de talentul descoperit în odorul lor, îl duc la învățătură mai multă. Tren nu era pe acea vreme în partea locului. Plecat-a dar și el cum pleacă Moții la țară, cu „călăria“ și căruța, dar mai mult pe jos, la liceul din Beiuș, de aici trece la Lugoj pentru însușirea limbii germane, iar la Oradea pentru limba maghiară.

În drumurile acestea purtat-a și el desagații istorici ai Ardealului, pe urmele lui Șincai. Pe vremea aceea nu erau burse, studenții se întrețineau din merinde de pe acasă și instrucții pe la familii, unde își însușeau maniere sociale.

Dorul de a învăța a învins toate. Nicolae Oncu este tipul clasic al studentului ardelean, care prin sine însuș s'a susținut la școală și s'a perfecționat din diligență proprie.

În anul școlar 1863/4 îl aflăm ca student la Academia de drept din Oradea, cu rolul de toboșar al culturii române.

Așa se vede că după un avânt a urmat câțiva ani de stagnare în mișcarea culturală din Oradea până la 1864, când se pune în fruntea societății profesorul, vestit orator, Iustin Popfii, în jurul căruia vedem grupați studenții în drept: Nicolae Oncu, Elie Trăilă, Vasile Ranta-Buticescu, Nicolae Zigre, Paul Fașie, Vasilie Papp, Avram Berlogia, Ioan Drumariu, cari toți devin figuri marcante în viața noastră națională culturală.

Nicolae Oncu, secretarul societății de lectură, în avântul lui pentru renașterea societății biciuește în raportul său letargia de șapte ani.

El lasă o brazdă adâncă în ogorul culturii naționale în cel mai primejdut ținut românesc și iubirea futurora, cari s'au îndulcit de manierele lui fine, el duce cu sine din Oradea numele tânărului de mari speranțe, la care privește tot Ardealul cu mândrie.

Zărândenii mândri de fiul lor îl îmbrățișează cu drag, academicianul Dr. Iosif Hodoș îi exoperează o bursă dela „Transilvania“ fundațiune în București, pentru străinătate. Cu această bursă merge Nicolae Oncu la Universitatea din Viena.

În Viena se înființase la 1864 „Societatea Academică România Jună“ după chipul celei din Oradea, cea binecuvântată societate, care a întrunit în sine tinerimea română din Regat, Bucovina și Ardeal. O zală de aur a unității noastre naționale. Nicolae Oncu aduce și aici simțul lui cultural profund și învăpăiata lui iubire de neam. Secretarul celei mai vechi societăți culturale din Oradea este primit cu drag de „România Jună“ unde devine intimul prieten al lui Eminescu și Slavici, un trifoliu nedespartit. Această prietenie cu Eminescu și Slavici caracterizează sufletul lui idealist, căci nu e întâmplătoare acea prietenie, ci o înrudire sufletească ce i-a unit fără să știe ei cum.

Dela Viena trece la Universitatea din Bruxelles în Belgia, unde își ia doctoratul în drept. Câtă-va vreme stă și în Paris, vizitează și Londra. În Belgia, își însușește perfect limba franceză și ceva din englezește.

Înapoiat în țară, cu înaltele sale studii este întâmpinat de invitarea la o catedră dela facultatea de drept din București, deși conservatorul Titu Maiorescu într'o scrisoare îl află prea „roșu“ adecă liberal, cum Ardelenii peste tot erau admiratorii marelui Ion Brătianu, revoluționarul ideii de unitate națională. Oncu însă era obligat să rămână în Ardeal în virtutea bursei primite dela „Transilvania“ dată cu condițiunea, ca bursierii ei să rămână în Ardeal pentru a forma aici o clasă intelectuală superioară și n'a voit să se sustragă dela acest obligament moral.

Dieta din Budapesta desființează la anul 1876 comitatul Zarand prin articolul de lege 38. O parte din el trece la comitatul Hunedoarei, alta la Arad și prin aceasta dispăre din Baia de Criș pleiada „domnilor români“ rămânând numai cu mormântul lui Avram Iancu din Tebea și cu gimnaziul din Brad, susținut în dinți de cei ce mai rămăseseră acolo ca ultimii mohicani ai cetății lui Iancu.

Oncu se așează ca stagiar în Arad, lângă genialul avocat Ioan Popovici Desseanu. În curând devine aici iubit de toată suflarea românească și respectat de streini pentru înalta lui cultură și bunătatea inimei.

Un om care a creiat în Arad o atmosferă nouă între tinerime.

În curând ia diploma de avocat și-și deschide propria cancelarie avocațială, spre mulțumirea vastei clientele ce-l cercetează și devine omul de încredere al poporului.

Aradul era un puternic centru politic pe acele vremuri. În 1884 se produce sciziunea politică. Șeful politic al Aradului Ion P. De-

sseau, susținut de episcopul Ion Mețianu și aderenții lui personali, fuzionează cu partidul maghiar guvernamental de pe vremuri cu formula „mânei libere“ în chestiile naționale. Era o încercare de bună credință a introduce și la noi politica săsească de oportunitate. Aceasta însemna însă în lumina ortodoxiei naționale o depășire dela programul național din 1881 și în gelozia amorului național era socotită de trădare națională. În furtuna ce a deslănțuit această fuzionare efemeră s'a desprins gruparea națională intransigentă a tinerimei din Arad. Erau tinerii advocați Nicolae Oncu, Aurel Suci, Mihai Velici, Gheorghe Lazăr, Vasile Pop, doctorul G. Vuia, protopopul Gheorghe Popovici, Solcean și tinerii profesori seminațiali Vasile Mangra, Atanasie Tuducescu și eu. Cu noi mai era și marele Român avocatul Mircea V. Stănescu și savantul asesor consistorial Dr. George Popa din generația veche. Nicolae Oncu era leaderul acestei tinere generații.

În clocotul acestei resurecții, extinse asupra Ardealului prin înființarea „Tribunei“ din Sibiu, Nicolae Oncu vine cu ideea înființării unui institut de credit și economii la Arad. Eram toți tineri fără avere și totuși emisia de 100.000 florini, este acoperită cu 130.000 florini de către amicii noștri din Banat, Ardeal și din comitatul Aradului. Preoțimea, învățătorimea și notarii comunali au îmbrățișat cu toată căldura noua întreprindere economică. În 1887 ia ființă „Victoria“ sub conducerea lui Nicolae Oncu, care de atunci și-a închinat tot eul lui cel bun acestei instituții.

Norocul institutului a fost că dela început dobândește de prim contabil pe tânărul Sava Raicu, care cu cunoștințele lui de specialitate atât de norocos întregește pe omul ce simboliza cinstea în fruntea institutului.

Două suflete armonioase și două puteri muncitoare extraordinare, doi fii de țărani cu iubirea învăpăiată de țaran în suflet, cari pas de pas ridică „Victoria“ până la înălțimea în care au lăsat-o moștenire generației de astăzi. Nu înțeleg sub moștenire îmbogățirea acționarilor dela „Victoria“ altruistă întotdeauna, a dat dividende mici, ci îmbogățirea provinciei Arad.

Prin „Victoria“ ese poporul de sub robia economică a băncilor streine și se începe emularea sătenilor în sporirea moșiilor, o sistematică împroprietărire a țaranului prin munca sa, mai ales pe moșiile parcelate ale latifundiarilor. Așa ia avânt economia rurală din Arad, îmbogățirea poporului.

„De aici și-au cumpărat părinții noștri averile — mărturisirea mai deunăzi un tânăr țaran, care călca pragul „Victoriei“ cu profund sentiment de recunoștință. De aici s'a înciripat și

mica industrie și comerțul — Aradul economic, mândria României de azi — toate sub oblăduirea lui Nicolae Oncu.

„Vă felicit pentru numele cel bun ce-l are „Victoria“ în cercurile financiare, îmi spunea odată Anton Carp, fostul guvernator al Băncii Naționale din București. În Budapesta și Viena se onorează cinstea conducerii și a direcțiunii, care înlocuște la D-voastră perfect garanția materială, ce se obișnuște a se cere dela directorii băncilor. Sunteți priviți cu multă simpatie, deși faceți politică naționalistă. Oncu al D-voastră e mult apreciat“.

Tot atât de elogios se exprima despre Oncu și „Victoria“ și Bibicescu de câte ori vorbeam cu el. Tăria „Victoriei“ a fost cinstea conducătorilor ei. De acolo nu s'a îmbogățit niciun director și niciun funcționar.

Alături de această cetate economică se clădesc instituțiile culturale, mai înainte mica tipografie a „Tribunei“, după aceea palatul „Tribunei“ cu cea mai modernă tipografie și librărie, casa națională cu biblioteca Oncu din Pârneava, școala de fete Stroescu, școala din Șega, fondul internatului etc.

„Victoria“ a dat Aradului independența economică, „Tribuna“ școala politică, așa se mișcă toată suflarea românească la îndrumările date de „Tribuna“. În sala comitatului din Arad, în conferențele naționale dela Sibiu, în revoluționarea Memorandului, în congresul naționalităților din Budapesta, la urnele electorale Aradul cu preoțimea și poporul lui strâns ca un zid sub steagul național este înainte mergător în tot Ardealul cu o pilduitoare abnegație și jertfă de sine.

Tu Oncule, ai fost meșterul Manole pe care te-a ucis creațiunea ta. Ai clădit o operă monumentală în Arad și ți-ai istovit viața în această operă minunată. Moartea te-a aflat în iarna geroasă din 1914 într'un sanator din Graz.

Te-am adus acasă și în 31 Ianuarie 1914 te-am înmormântat lângă părinți în cimitirul bisericii din Rîșca. Eu te-am parentat, ori mai bine zis, am plâns cu acea imensă lume, care s'a adunat la sicriul tău să plângă după un om, care a făcut numai bine cât a trăit pe pământ.

E un obicei românesc ca în lupta vieții oamenii să se prindă frați de cruce. Frații de cruce își împart binele și răul și sunt nedespărțiți până la moarte. Nicolae Oncu mi-a fost frate de cruce, în decurs de 35 de ani cât am purtat împreună crucea vieții în cea mai frumoasă epocă a vieții noastre.

Nedespărțit voiu să rămân și de memoria lui până va suna ceasul revederii. Până atunci voiu vesti fără preget lauda lui. Nici când nu a fost om mai vrednic de pomenire“. I. G.